

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
שלח לך
סיון ה'תש"פ ב'של"א
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

בעניין ספק סכנה, האם חוששים גם למיעוט.

הנהגת הגר"ד לנדו בימי הקורונה.

הזכחות ברורות לכך שה"קומפר" המובא בבה"ל ה"ל ת"ב אשר שמים אותו על החוטם בעת מגפה אינו חתיכת בד כעין מסכה של ימינו אלא מין צמח הנקרא "כופר" (ציפורן).

בדין ספיקא דאורייתא לחומרא אם הוא מדאורייתא או מדרבנן, והאם כלל זה נאמר רק באיסורין או גם במצוות כעין מצות מזוזה, ובדין ספק ספיקא.

השלמה העניין הלבונה כתרופה למגפה, ושכשרותה אינה מוטלת בספק.

סיבת מנהגנו לברך את החתן בברכת 'אלהים יבנה ביתך', ברכת 'מזל טוב' לא היתה נהוגה אצלינו בעבר, עניין המזל, רגע לידת הרמב"ם, הר"י הלוי והראב"ע, ומעשה על לידת אלכסנדרוס מוקדון (מקרון).

לאחר השיעור שמחת שבע ברכות לבך הזקונים של מרן שליט"א ר' דוד רצאבי הי"ו כמסורת יהדות תימן.

כל הזכיות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 548

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש להצלחת החתן ר' דוד רצאבי הי"ו
בן זקונים למרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א – פוסק עדת תימן
לרגל נישואיו עב"ג שתחי' בת הרה"ג עוזיאל תעיזי שליט"א
השם ברוך הוא יזכה אותם לכנות בית נאמן קדוש וטהור בישראל, אכ"ר.

השיעור מוקדש להצלחת החתן בני היקר ר' דוד הי"ו, בעז"ה עוד מעט הוא אמור להיכנס, 'זהללויה קול ששון וקול שמחה וכו'.

השם ברוך הוא יזכה אותם לבנות בית נאמן קדוש וטהור בישראל, אכ"ר.

בעניין ספק סכנה, האם חוששים גם למיעוט. הנהגת הגר"ד לנדו בימי הקורונה.

בהקדמה לשלחן ערוך המקוצר חלק חושן המשפט [דף ט"ו], הבאנו קושיא מפורסמת בשערים המצויינים בהלכה, זאת קושיא של מהר"י - מהר"ר יחיאל באסאן, אשר דנים עליה בהרבה ספרים, ברם אנחנו נגע רק במה שנוגע לעניין אשר ברצוני לדבר עליו בעז"ה.

הכלל הוא, ספק ממון לקולא, וספק איסור לחומרא. הוא שואל, למה ספק ממון לקולא? מדוע אתה אומר, 'המוציא מחבירו עליו הראיה'? הרי כאשר חייב זה שמחזיק את הכסף, אותו אחד שהכסף אצלו, דהיינו הנתבע, אשר טוען כנגדו התובע שהוא צריך לשלם לו, אנחנו פוסקים 'ספק ממון לקולא'. אבל לכאורה, זה גם ספק גזל, וזהו איסור. זה שמחזיק את הכסף, מחזיק ממון לא כשר בידיו, וא"כ ספק איסור לחומרא. והוא מתרץ, אז מה אתה רוצה, שניתן לו, א"כ יהיה ספק גזל בצד השני, דהיינו אצל התובע. לכן, משאירים את הממון על חזקתו.

על שאלה זאת, ישנם עוד הרבה תירוצים. אבל ישנו תירוץ יסודי מאד, שכתוב הגר"ש שקופ בספרו שערי יושר [שער חמישי פרק א']. הוא אומר, שבדיני ממונות, זה לא לפי כל הכללים שישנם בתורה בדרך כלל. הרי בדר"כ ישנן מצוות, יש מצוות עשה ויש מצוות לא תעשה, וצריך לקיים את מצות ה'. אבל בדיני ממונות, זה לא הדבר הראשון. כי הדבר הראשון הוא, שצריך לדעת את הדבר לפי תורת המשפטים, האם ישנו חיוב משפטי או שלא.

כדאי לקרוא את לשוננו, אותיות מחכימות. כשמו כן הוא, זו דרך מאד ישרה ומחודשת, אבל מאד מתקבלת על הדעת. ישנה אריכות על כך, אבל לא אכנס לכל פרטי הפרטים, רק לנקודה העיקרית. וז"ל, ביאור ענין זה הוא לענ"ד, על פי הקדמה כללית. דְּכָל דיני המשפטים של דיני ממונות בין איש לרעהו, אינם כדרך כל מצוות התורה. דבכל המצוות, הוא מה שהזהירה לנו תורה בעשה ולא תעשה, חיוב קיומם עלינו הוא העיקר לקיים מצות ה'. ובדיני ממונות אינו כן, דקודם שחל עלינו מצות ה' לשלם או להשיב, צריך שיוקדם עלינו חיוב משפטי. הרי אף אם קטן הוא הגזול, דאינו בר מצוות, מ"מ מוטל על בית הדין להציל עשוק מיד עושקו, לכופ את הקטן להחזיר החפץ הגזול לבעליו.

הרי אם הקטן גזל, ואעפ"י שהוא לא חייב במצוות, אבל ביה"ד צריכים לדאוג לאדם שהפסיד מכך, צריך להציל עשוק מיד עושקו, צריכים לכפות על הקטן להחזיר זאת, בכדי שההוא יקבל את הכסף המגיע לו.

ועוד כלל עיקרי בזה, דהיכא שאנו דנים על איזה זכות וקנין של אדם באיזה חפץ או שעבוד ממון, אין אנו דנים כלל על ענין שמירת איזו מצוה, אלא ענין מציאות למי הדבר קנוי. זאת אינה מצוה, שישנה שאלה האם הוא חייב לעשות, או שישנו איזה עניין, ותיקון בעולמות העליונים וכו'. אלא זהו עניין של בין בני אדם, למי זה שייך? ומי ומי ראוי על פי תורת המשפטים להחזיק את החפץ.

ולפי זה, מה דאמרו חז"ל כללי ההלכות בספיקו של ממון, כאשר חז"ל קבעו כללים והלכות בספק, ודאי שמצאו כן על פי הכרעת השכל שעפ"י תורת המשפטים, הדין נותן כן שבמחליף פרה בחמור וילדה וספק מתי נולד, דאם נמצא הולד בשעת לידת הספק ברשות של אחד מהם, יהיה כן שיהיה ברשותו. ואם קָיְמָא באגם, אזלינן בתר מרא קמא וכו'. ואכמ"ל. יעו"ש.

עונה על כך הגמרא, כי 'חמירא סכנתא מאיסורא'.

פירושו, לפי היסוד של הגר"ש שקופ, שגם בדיני סכנה, זה לא 'מצוות' שיש בהם דיני ספיקות, הולכים לפי רוב וכו'. לגבי סכנה, זה צריך להיות לפי השכל. האם הדבר הזה הוא מסוכן, או שלא? אז גם אם ישנו מיעוט – אפילו רחוק – אז בספק פיקוח נפש הולכים לקולא, וחוששים אפילו למיעוט. אולי לא למיעוט דמיעוט, בדבר שרחוק מן הדעת, או אם זה דבר שבני האדם לא יכולים לעמוד בו. אחרת, בכל דבר ישנו ספק סכנה, א"כ לא שייך לחיות ככה. גם אם אדם עובר כביש, זה מסוכן ח"ו. או אם אדם עובר במדרכה. קרה שרכב סטה מן הכביש ודרס את ההולך במדרכה, וכדומה. אבל לא חוששים לדברים רחוקים. יכולים לקרות אסונות, באופן רחוק, יש הפתעות פתאומיות, אבל לא חוששים לדברים רחוקים מאד.

חושבני כי זהו הסבר טוב, בכדי להבין את העניין בס"ד.

החתם סופר [עמ"ס חולין שם] אומר מהלך דומה, אבל זהו מהלך אחר, הגדרה אחרת. וז"ל, החילוק הוא קל להבין, באיסורא אפילו יזדמן לו ממיעוט טריפות, אין לו עון אשר חטא. אתה אומר, אולי יש טריפה? אבל זה מיעוט, ולא חוששים למיעוט. דְּכִתּוּבָה עֲשֵׂה, לסמוך על הרוב. ומי שהזהיר על הטריפה, הוא התיר לסמוך על הרוב. משא"כ בסכנת נפשות, אם יזדמן לו מהמיעוט ויסתכן, אי אפשר להשיב נפש. ופשוט.

זהו חילוק אחר.

הנהגת הגר"ד לנדו בימי הקורונה.

מדוע אני אומר זאת?

בזכות ידידנו רב פעלים לתורה ולמצוות ולגמ"ח – השושבין של-חתן דנן – ר' דוד צדוק

חושבני, כי אותו הדבר, נבין את העניין של 'ספק סכנתא לחומרא'. הרי כאשר ישנו ספק סכנה, אנו אומרים 'חמירא סכנתא מאיסורא'. לכאורה, מדוע?

הגמרא במסכת חולין [דף ט' ע"ב] דנה לגבי שאלה של טריפות, בני מעיים שבא זאב ונטל אותם, ואח"כ החזיר אותם, ואנחנו רואים שיש שם נקב. הרי נקב בבני מעיים, זאת טריפה. אבל לזאב ישנם שיניים, והוא ניקב אותם. אנו רואים שישנו נקב. אנחנו אומרים, שהזאב הוא שעשה את הנקב. אבל השאלה, 'דלמא במקום נְקֵב נְקֵב?' אולי היה נקב במעיים עוד מלפני כן, הבהמה מצד עצמה היתה טריפה, וגם הזאב נקב, אבל הוא עשה את הנקב באותו המקום. אולם, ההלכה שלא צריכים לחשוש לכך. על כך שואלת הגמרא, למה לגבי סכנה, כן חוששים 'דלמא במקום נקב נקב'?

זאת תוספתא במסכת תרומות [פרק ז', ראה צפור שניקרה בתאנה בתאנה ועכבר מנקר באבטיח, שניהם אסורים, שאני אומר שמא נקורים היו.

רואים תאנה, שיש בה מקום של ניקור הציפור, או עכבר המנקר באבטיח, וישנו חשש אולי ניקר בזה נחש מקודם, ואם כן אולי יש שם ארס של נחש, הרעל שלו. האם נגיד, שהניקור הזה שאנחנו רואים, הוא מהציפור, או שאולי היה נקור מקודם. לא, אסור לאכול את זה, כי זוהי סכנת נפשות.

שואלת הגמ', למה כאן אתה אומר, 'דלמא במקום נקב נקב', כי נכון שהציפור ניקרה, אבל שמא היא ניקרה היכן שהנחש ניקר, וממילא ישנו כאן ארס וזה אסור. אבל לגבי דיני טריפות, אתה אומר שזה כשר. בא זאב וניקב בני מעיים והחזירם כשהם נקובים, מחליטים שהזאב ניקב זאת ולא צריכים לחשוש לחשש כזה רחוק, 'דלמא במקום נקב נקב'. מה ההבדל?

הי"ו, מהעיר רכסים ת"ו, הביא לי חוברת בשם 'קובץ גליונות' פרשת בהעלותך, וראיתי שם שני דברים חשובים.

ראשית, הם מביאים שם גליון בשם 'דבר טוב', מהרב הגאון דב לנדו שליט"א, מראשי ישיבת סלבודקה, שמתו לב שכתוב שם כך, בימים אלו שסכנת הנגיף עדיין לא חלפה, ממשיך רבינו בדקדוק מצות ונשמרתם מאד לנפשותיכם, וממשיך בלימוד ובתפילה בתוך ביתו, ומצטרף דרך החלון למנין המתקיים בחצר ביתו, תוך הקפדה על כל כללי הבריאות. הוא מקפיד שכל המתפללים יחבשו מסיכה, ורגיל לומר, על אלו שאינם נזהרים בכללי הבריאות, באמרם כל מיני סברות מדוע אין צריך להקפיד על מסיכות וכו', ישנם הרבה תירוצים, כל אחד מסביר רעיונות או דמיונות.

אבל תשמעו מה הוא עונה, וכי הם בטוחים במה שהם אומרים? הוא אומר סברות, אבל האם הוא בטוח במה שהוא אומר? הרי אינם בטוחים. אם כן איך הם מקילים? אלו המלים שלו.

חושבני, כי לכך הוא נתכווין. דהיינו, לגבי סכנות, אם זה לא בטוח, אזי זה אסור. הדבר נשאר בגדר 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם'. אם היו דברים ברורים, אתה אומר ישנו צד כזה וישנו צד אחר, טוב, אזי יכול להיות הסברות שלך, אפילו באיסורים של תורה. אבל בסכנה, חוששים אפילו למיעוט, ואפיי ל'דלמא במקום נקב נקב'. ואין הולכים בפיקוח נפש אחרי הרוב.

הוכחות ברורות לכך שה'קומפר' המובא בבה"ל הלי' ת"ב אשר שמים אותו על החוטם בעת מגפה אינו חתיכת בד כעין מסכה של ימינו אלא מין צמח הנקרא "כופר" (ציפורן).

דבר שני, ואותו הוא הראה לי, כי דיברתי על כך בשיעור הקודם, אמרו שישנו מקור לעניין חבישת המסכה, בביאור הלכה והלי' תשעה באב, סימן תקנ"ד, שם כתוב שהאדם ישים מסביב לחוטם 'קומפר'. ומישהו פירסם זאת באחד

מכתבי העתים, שהכוונה כמו המסכה של זמנינו, שכביכול הדבר כבר היה בעבר, ושזהו לא דבר חדש. אמרתי בשיעור, שהדבר אינו נכון, ה'קומפר' זה לא חתיכת בד, ולא חתיכת נייר.

אבל התפלאתי שכתבו זאת כאן, כנראה זה שכתב שמע זאת בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א. כדאי שנראה את הדברים בפנים.

הם מביאים זאת שם, שם בגליון מים חיים, שערך הרה"ג יהודה אריה לוי דינר שליט"א, בזה הלשון, המקור ללבישת 'מסכה' בעת מגיפה. כשניגש אחד המקורבים לרבינו חיים קנייבסקי שליט"א כשהיה לבוש במסכה, שאלו רבינו למה הוא לובש זאת, וענה שעכשיו יש 'חוק' ללבוש מסכה בגלל המגיפה. אמר רבינו שליט"א: אין זה חידוש שלהם, ה'חפץ חיים' וצ"ל כבר כתב כך ב"אורח חיים".

חיפשו במשנ"ב הלי' חולה בשבת [סי' שכ"ח] ולא מצאו, חיפשו בהלכות תענית בימים שגוזרים תענית משום דבר ועוד [סי' תקע"ז] ולא מצאו. חזרו ושאלו את הגר"ח שליט"א היכן זה כתוב ב"חפץ חיים".

מיד פתח "משנה ברורה" בהלכות תשעה באב [סי' תקנ"ד סעיף ו', "ביאור הלכה" ד"ה במקום] שכתב שמי שרוצה להתענות במקום שאין המחלה בזעם, ח"ו, שם המדובר לגבי מגפת חולירע, כשיצא ישא סביב לחוטמו ופיו חתיכה קאמפער, ומעט עשב מיאטע. אז הנה כתוב, חתיכת קומפר. כך פירסמו.

השתוממתי לראות זאת, כי אמרתי בשיעור הקודם, שלפי המובא בספרים, קומפר זה לגמרי משהו אחר, זהו כמו ציפורן, או משהו הדומה.

מישהו שאל אותי, א"כ מה זה הלשון 'חתיכה'? עניתי לו, כי הכוונה שלא צריך לקחת את כל העץ.

שערי יצחק – השיעור השבועי

וכתב 'חתיכה קומפר' – קומפרס. דהיינו, מגבת רטובה. הדבר מוזכר בכמה וכמה ספרים. כמה מן המקורות שאומר לכם כעת, הם בזכות ר' דוד צדוק הי"ו שהשתדל בכך.

בספר מלכים אומניך, להגר"י זילברשטיין שליט"א [בדף ק"כ] מובא, שמותר לומר לגוי לסחוט מגבת שהכניסו אותה למים צבועים, כיון שזה לא מלאכה דאורייתא, זה רק איסור מדרבנן, וכיון שהוא קצת חולה, מותר לומר לו לסחוט מגבת – קומפרס.

גם בשמירת שבת כהלכתה [פרק ל"ה סעיף ל"ה] מובא, כי אם ישנה נפיחות מותר ללחוץ, כדי שהנפיחות לא תוסיף ותתנפח, ומותר לרחוץ איבר שנפוח במים, אבל אסור לשים רטיה רטובה, קומפרס.

מקור עניין זה, המשנ"ב בביאור הלכה ציין את הספר פתחי עולם, שמקורו הוא שו"ת צמח צדק. המעיין שם יראה שהוא כותב זאת שם בשם אדמו"ר. דהיינו, זהו כבר כלי שני או שלישי. אבל המקור לכך הוא בצמח צדק, ושם כתובה עוד מלה, חתיכה 'קטנה'. את המלה 'קטנה', הם לא העתיקו.

הוא כותב [בסימן ח"ז] כך, מי שירצה להתענות במקום שאין המחלה בזעף ח"ו, יש לייעצו ולהזהירו שלא ילך מפתח ביתו כל היום, ולהכריחו – כשיצא ישא סביב לחוטמו ופיו, חתיכה קטנה קאמפר, ומעט עשב מייענטע.

הנה כאן כבר כתוב 'מיינטא', נוסף נו"ן, ש"מ שזהו בודאי מְנִטָה. נְעֻנְעָה. כאן זה יותר ברור.

הערה מהקהל: אז אי אפשר להגיד שזו חתיכת בד.

תשובת מרן שליט"א: יפה. 'חתיכה קטנה' היינו, שלא צריך לקחת את כל הפרי. אני לא ראתיו, אין לי את המאכל הזה בעצמו, אמרתי

ו'עשב מיאטע', גם בזה הם לא יודעים מהו. בדר"כ ברוב ספרי המשנ"ב, שמתרגמים מלים מאידיש, לא תירגמו את המלים הללו. לא קומפר, ולא מיאטע.

אבל מיאטע זה כנראה מנטה, נענע. זהו עשב. לגבי ברכת הנענע, ישנן חילוקי דעות, ו"א שברכתו בורא עשבי בשמים, וי"א שברכתו הנותן ריח טוב בפירות. כי ישנם כאלה שאוכלים את העלים הללו, בתוך סלטים וכדומה. אצלם זה נחשב פרי. הדבר תלוי, לפי המקומות. אלו שמתמשים בזה לאכילה, אצלם הברכה הנותן ריח טוב בפירות, ואם לאו, אז ברכתו עשבי בשמים. בכל אופן, זהו עשב. וה'קומפר' זהו ה'כופר' בלשה"ק, מה שנזכר בשה"ש ונקרא במשנה 'הכופר והלוטס' במסכת שביעית. זהו מה שדיברנו בשיעור. אבל, כיון שכתבו זאת בשם הגר"ח קנייבסקי, הייתי צריך לבסס יותר את הדברים.

למעשה, ישנם ספרי משנה ברורה החדשים יותר, שאכן כתבו שזה חתיכת בד, למשל במהדורת עוז והדר שנת תשע"ג, בלעזים המובאים במשנ"ב, בסוף הכרך, כתוב שקומפר זה חתיכת בד. אבל חושבני, שהדבר פשוט מאד, מדוע טעו והתבלבלו. לפי מה שביררנו, האשכנזים אינם משתמשים כיום במלה הזאת באידיש, היא לא קיימת אצלם כיון שהדבר אינו מצוי ולא שכיח, זה לא דבר שמצוי להתעסק איתו, ומכיון שישנה מלה דומה, 'קומפרס', הם הסבירו ש'קומפר' היינו 'קומפרס'. ואכן, קומפרס זו חתיכת בד.

כנראה, כיון שלא ידעו את פירוש המלה 'קומפר', אז הם מצאו מלה הדומה לה, וקישרו ביניהם.

בספר שונה הלכות [סימן תקנ"ד], עם ביאור תורת המועדים של הרה"ג דוד קולידצקי שליט"א, חתנו של הגר"ח קנייבסקי, הוא כתב כך במפורש. הוא הביא את המשנ"ב הזה,

עפ"י הספרים שהזכירוהו שזה מין תבלין או מין בושם. אבל, 'חתיכה קטנה'. אם זאת חתיכת בד, מה זה שייך? הרי צריך לכסות? נכון.

שאלה מהקהל: הדבר אינו מוכרח, כי אפשר להגיד שהוא מתכווין לחתיכת בד קטנה, ולא בד גדול. אפילו פחות ממטפחת בגודל.

תשובת מרן שליט"א: אבל אם צריך לכסות את האף ואת הפה, כיצד זה ייתפס?

תשובת הרב משה: אין כאן מקום ל'קטן' או 'גדול'. צריך לכסות את הפה ואת האף. זהו. מה שייך קטן או גדול?

תשובת מרן שליט"א: בסדר, אפשר אולי לדון ימינה או שמאלה, אבל מה שברור הוא, בכל הספרים שחיפשתי, אף אחד לא אומר שקומפר זה קומפרס. אין שום מקור לכך, שזה בד או נייד וכדו'.

בכדי לבסס זאת, אביא בפניכם עדים רבים.

בספר של בעל מוסף הערוך, להר"ר בנימין מוסאפיה, הוא כותב לפרש [בדף מ"ח] מה זה 'שחלת', דהיינו מה שכתוב בתורה [שמות ל', ל"ד] נָטַף וְשָׁחַלַת וְחִלְבָּנָה. הוא כותב את שמותיהם, בלשון אשכנז. נאגל. כופר, קאמפר. קדה, פיזום. קציעה, קאססיא. קינמון, צימרינד. וכו'.

תמיד מזכירים את ה'קומפר', ביחד עם פירות וצמחים.

הערה מהקהל: במשנה ברורה המנוקד מהדורת לשם, תירגמו את המלה 'קומפר' – 'קומפרס'.

תשובת מרן שליט"א: בסדר. ברוך ה', רבו הספרים... בדרך כלל, בהרבה מהדורות לא כתבו כאן כלום, כי לא ידעו מה זה. אבל ישנם כאלה בזמן האחרון, שאכן פיענחו זאת כך. אבל שוב הפעם, זה דבר פשוט, כי כיון שהם

לא ידעו את פירוש המלה, אז הם מצאו מלה דומה.

בספר זכרון יעקב יוסף [רובינשטיין, דף כ"ז] מובא כך, לכאב בטן, רפואה לבשל זרע פשתן כתוש במים בישול עבה, ולשים בתוכה כף קטן קאמפר כתוש, ולערב היטב ותניח חלאדנס חמות על הבטן.

בספר רפאל המלאך [רוזנברג, דף מ"ח] מובא לגבי ה'נגלך' בל' אידיש, זהו הציפורן, מה שאנחנו קוראים בשם זיר. הוא כותב כך, שניינים, אם אין לך רופא, איך תעשה רפואה לשיניינים? הוא אומר, תקח חצי לויט בשם 'נעגילעך', דהיינו ציפורן, עם חצי לויט 'קאמפער' כתוש, ותשים בתוך בקבוק וכו', ולהניח בתוך השן הכואבת.

שאלה מהקהל: אולי אין הכוונה למסכה, אלא הוא מתכווין להגין על האף.

שאלה נוספת מהקהל: צריך להגיע לחוטם.

תשובת מרן שליט"א: כן, לפי מה שכתבו שם ב'מים חיים', הוא אומר שזה לא חידוש של היום, אלא זה היה כבר בזמן החפץ חיים. ובעצם עוד מלפני כן. אבל אנחנו רוצים לומר, לא, זהו אכן חידוש של זמנינו.

אבל עלינו להדגיש, היום מדברים בלשון וסגנון הצריכים תיקון. ההוא ענה להגר"ח קנייבסקי, כי הוא לובש מסכה כיון שיש כיום חוק. מדברים היום הרבה בלשון בלתי תורנית.

נכנסו אצלי שני תלמידי חכמים אשכנזים השבוע, ושאלו אותי אם אני שומר מרחק של שני מטר. אמרתי להם, לא, לא שני מטר, אלא ארבע אמות...

אפילו שזה כמעט אותו הדבר, אולי לפי החזו"א צריך להחמיר קצת יותר, כי לשיטתו אמה היא קצת יותר. לא 48 ס"מ, אלא 58 ס"מ. אבל בלאו הכי, לא מדברים במדוייק.

שערי יצחק – השיעור השבועי

זאת, שיראה לנו. הדבר מצויין. כיון שזאת האמת. טוב מאד שהם תיקנו.

[אחרי השיעור, חזר בו בעל ההערה דלעיל, ואמר כי בדק ומצא שם כתוב כבשאר ספרי המשנ"ב].

בספר פי שנים [וייס, זכרון יהודה, שער התורה והמצוה] כותב דבר מעניין, נוסה היטב ע"י חכמי הטבע, שטבע האש להתרחק מדבר החם, ולהתקרב לדבר הקר. זהו דבר מעניין. הוא מביא דוגמא, ובוזה תראינה עיניך, שאם ירך הימנית בשלג או בקרח וכפור, ותחמם השמאלית באש, ואח"כ תכניס שניהם יחד תוך מים פושרים על איזה רגעים, תתחמם ירך הימנית ותתקרר השמאלית, כי האש תקרב עצמה אל המקורר ותעזוב המחומם.

וכן אם היו אומרים לך שימצא חומר אחר, אשר ידליק אף בתוך השלג והקרח ולא יכבה, לא האמנת, אם לא שהראית להכירו ולראותו בעיניך, בנפט. כי אש היא עד אבדון תאכל, ומים רבים לא יוכלו לכבות.

דרך אגב, הגירסא שלנו היא נֶפֶט, כמו שמפורסם ב'במה מדליקין'. ואנחנו צודקים. אולי ישנם כאלה החושבים, שאנחנו לא יודעים לקרוא. אבל צריכים לדעת, כי אדרבה הגירסא נפט, מי שיראה בספר הערוך את המלה בשפה הרומית, המלה היא NAPHTA. כך לפי שורש המלה. המסורת שלנו מדוייקת בתכלית. זהו דבר פלא עצום, איך ששמרנו על הביטוי האמיתי של מלים אפילו שאינן בלשה"ק. שם בספר הערוך [דף שס"ג] זה כתוב בלועזית, ואי אפשר לטעות שם בניקוד.

וכן קאמפר, אם תמשח פתילות הקרח בקאמפר ותדליקנו כמו אש לא תכבה, וכן נר של שעוה יבער עד תומו.

לצערינו, חושבני שזה קצת מטעה, כיון שאומרים את הדברים האלה בשם 'משרד הבריאות', או בשם 'חוקים', כביכול, אז ישנם אנשים הנרתעים מכך. כביכול זהו חוק 'ציוני'. חוקי מדינת ישראל הכופרים רח"ל. צריכים לדעת, אנחנו לא עושים זאת בגלל משרד הבריאות, אלא בגלל שכתוב בתורה זנשמרתם מאד לנפשותיכם'. רחמנא אמר זנשמרתם, וצריכים להחמיר. לא בגללם, בגלל שהם אומרים. אפילו יותר מהם. אמנם לצערינו אנחנו נאלצים להשתמש בהם, כיון שהמגפה נפוצה בכל העולם, ובכל הארץ, ואי אפשר לדעת את כל הידיעות. מי שמרכז את כל הידיעות, זה אצלם, והם היודעים מה נכון ומה לא נכון, ומהם המספרים המדוייקים, ומה שמועות ומה טעויות, רק להם יש את הכלים לבדוק זאת, לכן סומכים עליהם מהבחינה הרפואית. אבל לא שעושים זאת, בגלל ש'הם אמרו'. אנחנו עושים זאת, כיון שהתורה אומרת 'ורפא ירפא', ניתנה רשות לרופא לרפאות, ואין לך אלא רופא שבימך וכו'. הדבר בבחינת, 'גילוי מלתא'. אבל לא בגלל שזה חוק שלהם, או משהו כזה. לכן, עדיף לקדש את הדברים, לומר אותם בצורה הלכתית, במושגים הלכתיים. תגיד, ארבע אמות. זה נשמע יותר תורני. ולא להגיד זאת בשמם.

בספר בלשון אידיש, הנקרא דער אוצר פון דער יידישער, מביא מינים של רפואות, רשימה של כל מיני תרופות. הוא כותב כך, מנטה, מיאטע. אמאניאק, אמיאק, שלאקוואסער. קארבאל, זייערס, ספירט, כלָאָר. קאנפער, קאמפער. אספירין אנטיפירין, אנטיפעברין וכו'.

הערה מהקהל: במשנ"ב הוצאת עוז והדר, הם מתרגמים 'קומפר' שזה סוג של עשב.

תשובת מרן שליט"א: ב'עוז והדר' שאני ראיתי, כתוב שזה חתיכת בד. כנראה במהדורא החדשה הם חזרו בהם. יפה. מי שראה

בספר שבילי עולם וערך 'הודו' להר"ר שמשון בלוך, הוא כותב על דברים הנמצאים בהודו, צמר גפן, משי טוב לרוב, לבונה, כרכום וכו', קאמפר, ארעקע, בעטעל, בענצאע, גומילק, באמבוס וכו', אבני חפץ וכל אבן יקרה וכו'.

וכי הוא בא לומר, שבהודו ישנן חתיכת בד...?

בספר לוח אוצר החכמה, כותב על מה שנמצא ביפן, טייה, דהיינו תה, רייז, היינו אורז, או הדוחן, טאבאק, קופער, קאמפער, ליאקירען וכו'.

שאלה מהקהל: למאי נפקא מינה, האם זה היה בזמן המשנ"ב או שלא?

תשובת מרן שליט"א: כנראה ישנם אנשים, שמתייחסים למשהו שהומצא בזמנינו, כאל דבר מופרך. אם הדבר כבר היה בדור של הח"ת, אז זה כבר התקדש. רוצים שיהיה לזה את הקדושה של הדורות שעברו.

אומרים על אחד הרבנים הגדולים, שבאו לשאול אותו איזו שאלה לגבי עוף, והוא פסק שזה טריפה. שאל אותו אחד מתלמידיו, הרב, למה הרב פסק שזה טריפה? ענה לו, כי כתוב כך בבאר היטב. שאל אותו התלמיד, אבל אני יודע שהרב אמר לפני כמה זמן שיעור, ואז הוא אמר שזה כשר. או כתב בספרו, הביא ראיות והוכחות מש"ס ופוסקים. א"כ למה פתאום הרב החמיר? הרב גדול בתורה יותר מן הבאר היטב, שהיה רק מל"קט. ענה לו הרב, בדור של הבאר היטב, היה האויר זך, היום אני לא יודע איך זה. נכון, נראה לי שזה כך, אבל הם בדור שלהם היו קדושי עליון, ואם הוא אומר שזה טרף, אינני יכול לפסוק שלא כמותו. א"כ מובן, כי כנראה צריך שיהיה קדושה של הדורות שעברו, ואז הדבר יותר יתקבל.

גם בספר העבר, דף 149, מובא כך, קאמפר, הכופר.

לא מצאנו אפי' אחד, שיפרש, או שמובן ממנו, כי זוהי חתיכת בד. כפי שאמרתי להם, פשוט מאד, כיון שלא ידעו מה זה, כיון שמדובר על צמח שלא משתמשים בו, וממילא הם לא מכירים את המלה הזאת, אז אמרו שזה קומפרס. זה מה שהתכוונתי לומר בשיעור היום.

אבל כעת לפני השיעור, הפתיע אותי שוב ידידנו ר' דוד צדוק, והראה לי שבשבת הזאת התפרסם [במוסף של יתד] כך, בדבריו [של בעל פתחי עולם] אודות הקאמפר שסביב האף והפה, הנטייה הטבעית היא להבין שכוונתו למסכה בת ימינו. אמנם, מעיר הרה"ג רבי צבי ברורמן שליט"א, שהדבר לא מסתבר. לפני כ-150 שנה ואף יותר – שזה זמן חיבור ה'פתחי עולם', לא היתה רווחת כלל התפיסה הרפואית בת ימינו. דהיינו, הרעיון הזה לשים מסביב לאף. אמנם אינני מבין כ"כ את הטענה הזאת, וכי זה 'תפיסה רפואית'? אבל עכ"פ הוא אומר, כי לא מסתבר שזה היה בזמנם.

שאלה מהקהל: אולי הם לא ידעו שזה מהרוק, הם חשבו שזה באויר.

תשובת מרן שליט"א: לא ידעו שזה ניתז מהפה, ברסיסים. אבל איך זה הגיע לאויר? מה הם חשבו? זה נכון מה שאתה אומר, כי הם מדגישים שזה האויר, אבל איך זה הגיע לאויר? לא הבינו שזה מהרוק? חשבתי כי הבעיא יותר אצלינו בזמנינו, כיון שזה גם נתפס ונשאר על משטחים. על חפצים, ספרים וכו'. זהו דבר שהתחדש בזמנינו.

זאת ועוד, מה כוונת לשונו 'ישא סביב לחטמו ופיו חתיכה קאמפע"ר ומעט עשב מיאטע"ע'? האמנם קאמפע"ר היא מסיכה בלע"ז? בחיפוש מהיר בספר "מעשה טוביה" מאת הרופא היהודי הנודע "טוביה הרופא" – אשר חי ופעל לפני מעל 300 שנה – אנו מוצאים אותו מספר כיצד ה'קמפור' שמר עליו בשעת המגיפה. וזה לשונו, "לקחתי דרכמא אחת [5 גרם לערך]

הגר"ח קנייבסקי שליט"א שהזכיר את דברי הביאור הלכה ביחס למסיכה, לא אמר שכוונת הביאור הלכה למסיכה בת ימינו כפשוטו. כנראה אמר, שיש משהו דומה. לא מסכה, אלא משהו על יד האף. א"כ מה שאמרו בשמו, אינו מדוייק.

בדין ספיקא דאורייתא לחומרא אם הוא מדאורייתא או מדרבנן, והאם כלל זה נאמר רק באיסורין או גם במצוות כעין מצות מזוזה, ובדין ספק ספיקא.

נחזור לנושא שדיברנו [בהתחלת השיעור], בעניין ספק סכנה לחומרא, כי בסכנות חוששים אפילו למיעוט.

הכלל הוא, ספיקא דאורייתא לחומרא, וספיקא דרבנן לקולא. אבל השאלה, האם כשאומרים ספיקא דאורייתא לחומרא, הכוונה שמדאורייתא צריך להחמיר, או שזה מדרבנן.

זאת מחלוקת ידועה בין הרמב"ם לרשב"א, לדעת הרשב"א מן התורה זה לחומרא, ולדעת הרמב"ם [בהל' טומאת מת פרק ט"ז] מן התורה זה לקולא, ורק מדרבנן זה לחומרא. דהיינו, כפי שיטתו דין מן התורה [דברים כ"ג, ג'] לא יבא ממזר בקהל יי, ממזר ודאי. אבל ממזר ספק, מן התורה זה מותר, אבל מדרבנן זה לחומרא. כך דעת הרמב"ם. זהו נושא ארוך, גם בפוסקים וגם במפרשים, אשר בנו עליו הרבה דברים, בכדי להסביר זאת וכו'.

אבל השאלה, האם הדין הזה של ספיקא דאורייתא לחומרא, הוא רק באיסורין, או גם במצוות? כגון מצות מזוזה, ישנם מקומות שיש ספיקות, ישנן למשל הרבה ספיקות ושאלות בהל' מזוזה, כגון אם אין ממש ד' אמות על ד' אמות, אלא רק כדי לרבע, דהיינו בתשבורת, או דעת הרמב"ם שאם אין דלת אז פטור, ועוד הרבה שאלות וספיקות. אז מה הדין, אזלינן לחומרא או לקולא? כאשר ישנה שאלה, או במציאות או מבחינה הלכתית, חילוקי דעות בין הפוסקים, האם מספק פוסקים לקולא או לחומרא?

כאמפור"ה, והדלקתי אותו לתוך היין כמו ד' ליטרין, ואחר שנשרף הקאמפור לקחתי מצלוחית יין הלז אליבא ריקנא כל יום מלוא כף אחת, ולפעמים טבלתי מעט לחם בו. והלכתי לעיר בשעת המגפה, והשם ברחמים הצילני".

פשוט אם כן שכוונת הפתחי עולם לאותה תרופה שמצילה מן המגיפה, אך היות שבצום לא ניתן לשתות, אז הוא ממליץ לכל הפחות לכרוך את החומר הרפואי סביב האף והפה כדי שהשאיפה המתמדת תמנע ממנו את שאיפת האויר המזוהם, שהרי זיהום האויר נחשב לאחד מהגורמים שמחמירים את פגיעת החולירע.

הכותב מצא, שכבר השתמשו בכך בתורת תרופה למגפה. א"כ הוא ממליץ, לכרוך את החומר מסביב האף, כיון שזה לשאיפה מתמדת, וע"י שהוא שואף זאת, האויר המזוהם אינו נכנס.

עניין זה נמצא שם במעשה טוביה – משמרת הבית דף קט"ז ע"ג, ויעו"ש עוד לפני כן.

דוגמא נוספת לשימוש בקאמפור, בשעת מגיפת הפוליו בירושלם שלפני 70 שנה, קשרו לילדים על הצוואר שקיק קטן שבתוכו קאמפור. גם בימינו ידוע על כמה סוגי קמפור, אשר משתמשים לייצור תרופות.

א"כ ברוך ה', גם הם עלו על העניין. אמנם הם באו מכיוון אחר, אבל זה לא משנה, בסך הכל שנינו הגענו לאותה המסקנא. מני ומנייהו אסתיעא מלתא לבירור האמת.

ואם תשאלו, מה עם הגר"ח קנייבסקי? אז התשובה היא, שכידוע, אסור לסמוך על 'שמועות'.

הוא ממשיך וכותב שם כך, וכן נתברר כי מה שפ"ו משמיה שרשכבה"ג מרן שר התורה

אומר המקדש מעט [סימן רפ"ו ס"ק מ"ד], דבר פלא עצום. במצוות, אין ספיקות. חייבים לקיים. הדין 'ספק דאורייתא לחומרא' נאמר רק לגבי איסורים, אבל לא לגבי מצוות.

וזה לשונו, כשיש ספק במצות מזוזה, ואפילו כמה ספיקות, כיון דאפשר לתקן מזוזה, אין לסמוך אספיקות.

כיו"ב כותב בעל מטה אהרן בשם האחרונים, לעניין מצוות עשה, חייב לקיים המצוות אפילו אם יש מאה ספיקות להקל. אפילו מאה ספיקות, חייב לקיים. 'חייב, לא דאוי'.

מצד שני, נראה מדברי החקרי לב, שגם לגבי מצוות עשה, סומכים על ספיקות. ואם יש ספק ספיקא, זה מותר.

ההסבר לכך, מדוע ספק – אסור, וספק ספיקא – מותר, ישנם שני הסברים מקובלים בזה.

ההסבר הפשוט, שזהו מדין רוב. דהיינו, יש ספק, אז כבר יש לך 50% לקולא, וכעת שיש לך עוד ספק, זה כבר 75%, א"כ יש לך רוב, וכתוב בתורה [שמות כ"ג, ב'] **אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטָּת**.

אבל ישנם האומרים הסבר, עפ"י שיטת הרמב"ם, כי כיון שמן התורה 'ספיקא דאורייתא לחומרא' זה רק מדרבנן ולא מדאורייתא, א"כ כיון שהספק הראשון הוא לחומרא לא מן התורה אלא מדרבנן, ממילא כאשר ישנו עוד ספק, זה כבר ספק בדרבנן, וספיקא דרבנן לקולא.

בספר שכל טוב על הלכות מזוזה [רפ"ה א', עמ' מ"ח] הביא זאת, והוסיף בשם שו"ת דבר יהושע שכתב בזה"ל, **יען אשר מצות מזוזה גדולה מאד וצריך לזהר בה מאד, ועי' במרדכי ה' מזוזה הביא תשובת מהר"מ בן ברוך [מרוטנברג] זצ"ל שכ' מובטח אני שכל בית [שתקון] [שמתקון] כהלכתו במזוזה, אין שום**

מזיק יכול לשלוט בו עכ"ל, על כן יש לחוש בה לכל הספיקות וספקי הספיקות ולכל השיטות, כמו שמחמירין בסכנתא שתהיה שמירא מעלייתא.

הוא אומר סיבה אחרת, למה לגבי מצות מזוזה באופן מיוחד, צריך לחשוש אפילו שישנן ספיקות, ולא לחפש להתפטר מהמצוה. לא כדאי לך, כיון שהתועלת של מצות מזוזה היא גדולה מאד, שח"ו לא יהיו נזקים, ושום שליטה ח"ו לכוחות חיצוניים. הוא נותן למזוזה, דין של סכנה. א"כ יוצא לפי דבריו, שזה לא דין כללי, לגבי שאר מצוות, דהיינו מבלי להיכנס למחלוקת שהבאנו לעיל.

השאלה הזאת, האם הדין של ספיקא דאורייתא לחומרא זה רק בלאוין או גם במצוות, זהו דבר השנוי במחלוקת בין האחרונים. ישנם כאלה האומרים, שבזה אפילו כל השיטות מודות שכן. ויש כאלה האומרים ההיפך, ולא ברורה הסברא שלהם. אולי עוד מעט נראה. אבל הוא אומר, כי לגבי מזוזה באופן פרטי, צריך לעשות, וזאת אפילו אם תאמר שבשאר מצוות לא חייבים להחמיר בספיקות, אבל מזוזה זה כמו דין סכנה, כיון שהמזוזה שומרת. כפי הידוע מן הראשונים, שהמלה 'מזוזות' היינו זו מְּוֹת. בתורה כתוב 'מזוזות', חסר וא"ו ראשונה. זו מות. הלכך יש לזה דין של סכנה.

הוא מביא שם בשם שו"ת יביע אומר [חלק ד'] סימן ק"ג, הנדון שם הוא לגבי גזוזטראות האם חייבים במזוזה, הוא מביא שכיון שיש הרבה החולקים אז עושים ספק ספיקא גם במצוות עשה.

ראיתי שם [באות ז'] שכתוב כך, **לכאורה יש להסביר הדברים לפמ"ש החות דעת [סי' ק"י] שאפילו להרמב"ם דספיקא דאורייתא לחומרא מדרבנן, היינו במצוות לא תעשה, אבל במצוות עשה ספיקא דאורייתא לחומרא**

שערי יצחק – השיעור השבועי

על כך, מדוע הדבר אינו מפורסם? למה הדבר הזה לא התקבל? והם דיברו כמו שאמרנו שהרופאים אצלם הכל מקובע לפי מה שהם למדו, ומה שלא למדו או שאינו קשור ומסתדר לפי השיטות שלהם, לא קיים. לא מעניין אותם, לא בודקים ולא רוצים לדעת.

בכל אופן הם אמרו לי, שבאחד מכתבי העתים החרדיים, עשו מכך ליצנות. לצערנו, הם התרעמו על כך. אמרו לי על ת"ח חשוב, שהוא ממש תוך יום או יומיים הלך לעולמו, הציעו לו את הלבונה והוא לא רצה לקחת. הוא אמר, אולי זה לא כשר לפסת. זה היה בחג הפסח.

אבל נתברר, שאין שום שאלות של כשרות, וזה אפילו כשר לפסת למהדרין מן המהדרין, זה בא מארץ סומליה. כנראה ישנם שלשה סוגים של לבונה, גם ה'מסטיק' התימני מועיל לזה לפי דבריהם. הלבונה באה מעץ, שרף של עץ, שמביאים אותו מאפריקה. יש לבן, ויש חום. החום הוא בעצם הקליפה, אבל בקליפה אין תועלת, היא לא מועילה. מה שצריך ללעוס ואח"כ לבלוע, זה הגרגרים הלבנים. אבל כנראה מוכרים אותם ביחד, לא ממיינים זאת, כיון שהם לא רוצים שייגעו בזה בידיים, כיון שזאת תרופה. הם משאירים זאת כך, שלא יהיה בזה מגע יד של אדם, אורזים את זה עם הקליפות החומות, אבל בהם אין בעצם שום תועלת, בכל אופן למחלה זו אינם מעלים ולא מורידים.

שאלה מהקהל: גם אם זה לא היה כשר, הרי מדובר בפיקוח נפש?

תשובת מרן שליט"א: נכון, זה מה שאמרתי להם. אינני יודע. אבל אולי, גזירה מן השמים. ה' ירחם. בודאי שבמצב של פיקוח נפש, בלא"ה הדבר מותר. אפילו אם היה בלתי כשר. אולי, אם נלמד עליו זכות, כנראה הוא – הרב טורציין זצ"ל – חשב, שמכיון שזאת תרופה שאינה בדוקה, מי אמר שיועיל? כנראה לא היה

מן התורה. וכ"כ מהרי"ט אלגאזי בהלכות יו"ט [פ"ג דבכורות]. ובשו"ת עונג יום טוב [ס"ס ע"א]. ועוד אחרונים.

הגר"י מליסא בספרו חות דעת אומר, שאפי' שהרמב"ם סובר שספיקא דאורייתא לחומרא זה רק מדרבנן, זהו דוקא באיסורין, אבל במצוות עשה גם להרמב"ם צריכים ללכת לחומרא מדאורייתא.

א"כ השאלה, מה יהיה כאשר יהיה עוד ספק? מצד הסברא נראה, שלא עד כדי כך. דהיינו, גם אם נגיד שספיקא דאורייתא במצוות עשה זה לחומרא מדאורייתא, ואולי נגיד שבשני ספיקות זה נשאר עדיין ספיקא דאורייתא, אבל האם גם בשלוש ספיקות? גם בחמש ספיקות? גם במאה ספיקות, מן התורה תחמיר? אינני יודע, לא כ"כ מתקבל על הדעת. הדבר לא כתוב במפורש, אבל מובן שאם ישנם עוד צדדים ועוד צדדים, בודאי שנוטה העניין להקל, אפילו אם נאמר שספיקא דאורייתא לחומרא מן התורה, במצוות, גם לפי שיטת הרמב"ם בהל' טומאת מת, אבל לא מסתבר שזה על כ"כ הרבה ספיקות.

בכל אופן, הנוגע לענייננו בעניין הזהירות מסכנות ח"ו, או דברים שיש להם את הגדרים האלה, מקודם אמרנו שזה לא כפי הדברים שהולכים בהם לפי רוב, או לפי החת"ס, כי ח"ו לא תוכל להשיב נפש אחת מישראל, אולי זה מהמיעוט, או כפי שהסברנו לעיל שנד"ד הוא כמו דיני ממונות, שהולכים לפי תורת המשפטים, ה"ה כאן הולכים לפי השכל של בני אדם. זהו בעצם מה שהתורה אומרת.

השלמה העניין הלבונה כתרופה למגפה, ושכשרותה אינה מוטלת בספק.

דיברנו [בשיעור מוצש"ק נשא התש"פ] בעניין השימוש בלבונה בתורת תרופה, והשבוע שהיו אצלי שני תלמידי חכמים כנז"ל, דיברתי איתם

מישהו מוסמך שיאמר לו. כנראה הוא לא רצה לסמוך, ובעוה"ר נספה, תנצב"ה.

הערה מהקהל: כנראה בתקופה ההיא הדבר עדיין לא היה מפורסם.

תשובת מרן שליט"א: אכן.

דרך אגב, גם הכף החיים העתיק את דברי המשנ"ב בבה"ל הללו לגבי ה'קומפר', ואת ה'מייטא', מבלי להסביר מה זה. מסתמא גם הוא לא ידע מה זה. הרי הוא בא מבבל לירושלם. ספרדי. העלה זאת לתועלת מי שמבין, שהוא יבין. הוא העתיק זאת כלשונו. אבל ברוך ה', חושבני שהעניין כבר נתברר בצורה מוחלטת, בלי שום ספיקות.

שאלה מהקהל: ראיתי מאמר שכתב הרב (בקובץ דברי חפץ י"ד) לגבי חישוב שעות זמניות, שמחשבים מהזריחה ועד השקיעה. הבנתי ששאלו הרב אז בקשר למניין שאנחנו עושים, לגבי האם לסמוך על הלוחות הנפוצים, והרב ענה לשואל מרחובות, שטוב להחמיר כמו לוח אור החיים, לעניין הזמן של פלג המנחה. אבל לכאורה, פלג המנחה, כאן לכאורה זה יוצא לקולא, אבל גם לפי החשבון זה לא יוצא חשבון נכון. כי אם אני לוקח מהזריחה ועד השקיעה ומחלק ל-12, זה לא יוצא סימטרי. זאת אומרת, פלג המנחה צריך להיות 6:26, וזה יוצא 6:36. אינני יודע למה, לא ראיתי בפנים. השאלה היא מה לעשות בדר"כ, האם לסמוך על מה שהרב כתב שנוהגים מהזריחה ועד השקיעה ומחלקים, או כמו שהרב ענה לשואל שצריכים לחשוש עדיין לאור החיים.

תשובת מרן שליט"א: תראה, כל העניינים האלה, כל הדיוקים לפי דקות, וכבר אינני מדבר לפי אלה המציינים לפי שניות, צריכים לדעת, לגבי זמני זריחה ושקיעה המתפרסמים כיום, כי אין ספק שהעולם השתכלל, ירדה חכמה גדולה לעולם, אבל למרות כל השכלולים, עד 3 דקות, עם כל המכשירים הכי מדוייקים, הם יכולים לטעות. אפילו שיש להם

חלליות וכו', הם לא יכולים לדייק את הזמן, ולטעות עד 3 דקות. אפי' עם המכשירים המדוייקים ביותר שישנם כיום בעולם. לכן, קשה לדייק על עניין כזה. אם היה 10 דקות, אזי אין ספק שבעבר היו טועים. בלי שעונים. לכן על זמן קצר כזה, לא כדאי להיכנס לדקדוקים כאלה. כדאי לקחת דברים שהם בטוחים. ולגבי שאלתך, הרי בלא"ה ישנן חילוקי דעות, והזמנים בלא"ה לא מדוייקים. אם אפשר לעשות לכו"ע זה טוב, אבל מצד הדין, אפילו לכתחילה, לא עד כדי כך.

סיבת מנהגנו לברך את החתן בברכת 'אלהים יבנה ביתך', ברכת 'מזל טוב' לא היתה נהוגה אצלנו בעבר, עניין המזל, רגע לידת הרמב"ם, הרי"י הלוי והראב"ע, ומעשה על לידת אלכסנדרוס מוקדון (מקרון).

עד שהחתן יכנס, אגיד משהו הקשור לחתונה.

אנחנו מברכים את החתן, בברכה מיוחדת, 'אלהים יבנה ביתך'. והחתן עונה, 'ביתך לא יחסר'. כך הנוסח המקובל אצלנו התימנים. אם המברך את החתן הוא נשוי, אזי החתן עונה לו ומברך אותו, שביתו לא יחסר, כלומר שיהיה לו שפע בכל העניינים. ואם המדובר ברווק, אזי החתן עונה לו, 'ביתך יבנה'.

ברכת 'מזל טוב', לא היה נהוג אצלנו בעבר לאמרה, הברכה הזאת כמעט לא היתה בשימוש, לא אמרו 'מזל טוב'. ובשלחן ערוך המקוצר בהלכות נישואין [דף ש"ע שע"א] כתבתי כי זה לא בגלל שעניין המזל הוא פסול, וכבר אינני מדבר לפי שיטת הרמב"ם שבכלל מכחיש לגמרי את ענייני המזלות, דבר שאצלנו התימנים אינו שייך, כיון שאצלנו הדבר היה מקובל, כפי שאנחנו אומרים למשל בשיר 'בוא לשלום חתן', 'בוא בשעת צדק'. כל עניין המזלות, אשר קיימו ואישרו כל גדולי ישראל. אבל, בכל זאת לא היה מקובל אצלנו לברך 'מזל טוב'. לא שישנו איזה עניין נגד זה, אלא שזה לא היה מקובל. הבאתי שם הוכחות רבות לכך.

שערי יצחק – השיעור השבועי

בדרך כלל מפרשים כי 'מוקדון' זה ע"ש מקדוניה, זהו מחוז בין. או 'מקרון', ע"ש הכתוב בספר דניאל ו', כ"ז **בַּעַל הַקְּרָנִים**. אבל לפי דבריו, זהו העניין.

בכל אופן, זהו מה שרצוני לומר, כי רגע הלידה הוא משמעותי מאד. ישנם עוד כמה מקורות לכך, ובעז"ה נביא אותם בהמשך.

כפי שאמרנו, תזכרו לברך את החתן בסוף, את הברכה 'אלהים יבנה ביתך'. ואפשר להוסיף ולהגיד או בזמן אחר, גם 'מזל טוב'. כי כפי שאמרנו, זה לא ש'מזל טוב' פסול, אבל כפי שאמרנו מקודם [לגבי השימוש בלשון תורנית בנוגע לענייני הקורונה], בנוסח הברכות של אבותינו יש ריח ניחוח של קדושה. את החתן מברכים, 'אלהים יבנה ביתך'. וכן אדם היוצא לדרך, אומרים לו 'אלהים יהיה עמך'. היום בזמנינו, לצערינו הדור הזה 'מפחד' להזכיר את שם ה', חושבים כי זה ח"ו הוצאת שם שמים לבטלה ח"ו. לא מיניה ולא מקצתיה. זאת ברכה. מברכים אותך, ומזכירים את שם ה'. אדרבה, שם שמים שגור בפינו. אין בכך שום חשש. ואדרבה, הדבר רצוי וראוי לכתחילה. במלים הללו, יש הרבה יותר תוכן רוחני. משא"כ 'מזל טוב', שזה סתם מלים, אשר להבדיל גם הגויים יכולים לומר סגנון כזה. אבל בנוסח שלנו יש קדושה וטהרה, דברים בנויים ומבוססים. לכן אל תשכחו, מי שנפרד מהחתן בסוף, שיברך אותו, וגם יזכה שנעשה לו גם זילוף של מי ורדים, שיצא עם ריח טוב, ובעז"ה להמשיך הלאה והלאה. ריח זה מחיה את הנשמה, הברכה 'בורא עצי בשמים', כי אלו מי ורדים אמיתיים, לא מלאכותיים, ולא תמצית. כל הכח של הורדים עבר למים, ולכן ברכתו עצי.

[לאחר השיעור התקיימה שמחת שבע ברכות לבקרהזקונים של מרן שליט"א ר' דוד רצאבי הי"ו במסורת יהדות תימן].

צריכים לדעת, כי עניין המזל, זהו דבר משמעותי. מובא בספרים, דבר מעניין. רבי יהודה הלוי, היה עשיר. חתנו רבי אברהם אבן עזרא, היה עני. לא סתם עני, עני בתכלית. ממש, חסר מזל. כל דבר שהוא התעסק, לא היתה בו ברכה. ידוע שהוא עשה איזה פיוט על כך, הוא אמר, עד כדי כך, כי אם הוא ימכור תכריכים, אף אחד לא ימות... הרמב"ם, היה לא עני ולא עשיר. הוא היה בינוני.

מובא בספרים, ששניהם נולדו באותו המזל. באותו רגע. רבי יהודה הלוי, נולד בהתחלה, אזי הוא לקח את כל העושר, את הרוב. אבל האבן עזרא נולד בסוף, ולא נשאר לו כלום. והרמב"ם היה באמצע.

אני אומר זאת, כיון שדיברנו בשיעור [מוצ"ש] נשא התש"פ] בעניין זירוז לידה, שמשנים את המזל של האדם ע"י הקדמת הלידה או איחורה, ולכן אין לעשות זאת, זולת במקום חשש סכנה רח"ל.

במדרש הגדול פרשת חיי שרה [נדף תט"ז בהערות], מובא דבר מפליא, אשר לפי מיטב ידיעתי אינו נמצא בשום ספר. יש לדבריו יסודות, אבל כיון שהזמן קצר אקצר כעת. וז"ל, אמרו עליו על אלכסנדרוס מוקדון, כאן הוא גורם 'מקרון', כפי גירסת הקדמונים, כשהיתה אמו מעוברת בו, בא אדם אחד חוזה בכוכבים אמר, זאת האשה מעוברת בבן זכר, והוא מולך על כל העולם כולו אם יולד במזל פלוני. מה עשה אביו? חקק אותו הזמן. כיון שבא הזמן, יצא אותו נער קודם הזמן ברגע. הוא רואה זאת ואומר חבל, עוד רגע, זהו משהו אחר. אם הוא ייולד עכשיו, זה הפסד.

מה עשה אביו? ראה בכתב שלא הגיע מזל, עמד והניח שתי עקיביו על שני צדעיו, עד שעשה לו שני קרנים במצחו. ולפיכך נקרא שמו אלכסנדרוס מקרון. לכן הוא נקרא 'מקרון', מלשון קרניים, ואכן זהו אלכסנדרוס מוקדון המפורסם.